

LGA

✓ 1170

1999

ԹԻՒՆԻՔԻ ԱՂԱՅՈՂԻ

ԱՂԳԸ

ԳՈՐԾ

ԷՐԵՍՏ ՀՕՖՄԱՆԻ

ԹԱՂԳ.

Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆՅ

ԹԻՖԼԻՍ

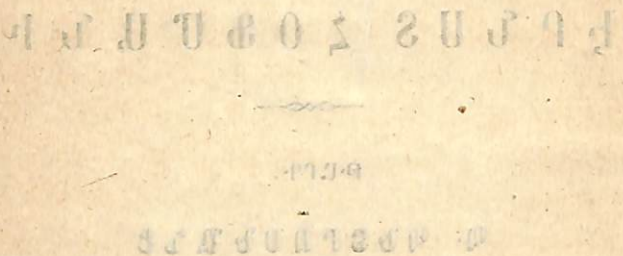
ՏՊԱՐԱՆ ՄՈՎՍ. ՎԱՐԳԱՆԵԱՆՅ ԵՒ ԸՆԿ.

1882

1908.

Доз. Цензурою 2 Марта 1882 г. Тифлист

Тип. Мовс. Варганиянца и К-о. Троиц. пер. № 11

ԻՆԴ ԷԱՅՐԱԽԱՄ ԲԱՐԵՐԱՐԵՆԵՐԻՆ

Բ. Մ. Ե.—ԵՂԲԱՐՅ

ՏԵՐ—Մ ԻՔԱՅԵԼԵԱՆՑ

Արդեմիանի Երազտագիտութեամբ

ՆՈՒՐԱԻՄԵ

Թարգմանողը

հետեւ խաղը մի տեսակ գրաւիչ հրապու-
րանքով նոցա ձգում է դէպ իրան: Յաճախ
կարելի է տեսնել այնպիսի մարդիկ, որոնք
երբէք իրանց ձեռքը խաղաթուղթ չեն վերց-
րել, բայց մի պատահական դիպուածով
դարձել են կատարեալ թղթամոլներ, մա-
նաւանդ որ այն ժամանակ բարձր դասի
մէջ ամէն օր մի բան խաղալը լաւ վար-
մունք էր համարվում:

Բայց ոչ ընդհանուրի չափազանց ճիշ-
տումը դէպի խաղը, ոչ բարձր դասի վար-
մունքը, ինչպէս երեւում էր, ամենափոքր
ազդեցութիւն անգամ չէին անում մի նո-
րեկ երիտասարդ գերմանացի պարոնի վե-
րայ, որին մենք Զիգֆրիդ անունը պէտք է
տանք: Երբ ամբողջ հասարակութիւնը ճեղ-
քելով խմբվում էր խաղասեղանների շուր-
ջը, այնպէս որ չէր մնում մէկը, որի հետ
Զիգֆրիդը, ինչպէս նա սիրում էր, մի երկու
խօսք ասէր որեւիցէ պիտանի եւ հետաքը-
քիւր առարկայի մասին, նա կամ ընտրում
էր իւր համար միայնակ զբօսանքը ինքն
իրան երեւակայելով, եւ կամ փակուած իւր
սենեակում՝ պարապում էր ընթերցանու-
թեամբ կամ մի որեւիցէ գրաւոր աշխա-
տութեամբ:

Զիգֆրիդը երիտասարդ էր, ինքնագը-
լուխ, հարուստ, տեսքով գեղեցիկ եւ ունէր
ամէնքին դուրեկան մի բնաւորութիւն: Այս
պատճառով զարմանալի չէր, որ վայելում
էր ընդհանուրի, նա մանաւանդ կանանց
համակրութիւնը: Բացի դորանից, կարծես
թէ մի երջանիկ աստղ նորա ամէն ձեռնար-
կութեանց մէջ հովանաւորում էր նորան:
Սիրոյ որոգայթները, որոնց վերայով անդա-
դար անցնում էր, յաջողութեամբ ոչնչա-
նում էին նորա ձեռքով, մինչեւ անգամ
այնպիսիները, որոնցից մի այլ մարդ դը-
ժուար թէ կարողանար աղատուել, Բարոնի
ծանօթների խմբի մէջ՝ երբոր խօսքը գալիս
էր նորա անսովոր բաղդի վերայ, սովորա-
բար պատմում էին իրանց ասածը հաստա-
տելու համար՝ դեռ եւս շատ փոքր ժամա-
նակ նորա հետ պատահած ժամացոյցի
դէպքը:

Սի անգամ Զիգֆրիդը, երբ դեռ հո-
գաբարձութեան տակ էր, իւր մի ճանա-
պարհորդութեան ժամանակ այնպիսի մի
կարիք զգաց, որ ստիպեց նորան ծախելու
իւր թանկագին ազամանդներով զարդարած
ժամացոյցը, որպէս զի միջոց ունենայ քա-
ղաքից դուրս գալու: Ժամացոյցը ի հարկ է

պէտք էր չնչին գնով ծախուէր, բայց նորա բաղդից հէնց այն իջեւանումս ուր նա էր իջել, եկաւ մի երիտասարդ իշխան, որ կամենում էր գնել ուղիղ այնպիսի մի թանկագին ժամացոյց. եւ այս կերպով Զիգֆրիդը ստացաւ իւր ժամացոյցի իսկական արժողութիւնը: Այդ ժամանակից անցաւ մի ամբողջ տարի: Զիգֆրեդը չափահաս դարձաւ եւ բացարձակ տէր իւր ստացուածքի: Մի անգամ նա լրագրի մէջ կարգացոյց, թէ այս ինչ տեղում վիճակ պէտք է ձգեն մի թանկագին ժամացոյց: Նա տոմսակ վերցրեց եւ տարաւ իւր ծախած ժամացոյցը: Նա շուտով այդ ժամացոյցը փոխեց մի թանկագին մատանու հետ եւ յետոյ ինքը ծառայութան մտաւ իշխան ֆօն Գ... մօտ: Մի տարուց յետոյ, երբ նա թողել էր ծառայութիւնը, իշխանը ի նշան իւր ողորմածութեան ուղարկեց նորան մի թանկագին ագամանդներով զարգարած ժամացոյց մի ծանր ոսկեայ շղթայով: Ժամացոյցը դարձեալ Զիգֆրիդինն էր:

Այս պատմութիւնից յետոյ խօսակցութիւնը իւր կարգին գալիս էր Զիգֆրիդի հաստատակամութեան վերայ—երբէք չը մօտենալ խաղաթղթերին, դէպի որը նա իւր

անտուր բաղդով կարող էր մեծ հակումըն ունենալ: Այս առարկայի մասին եղած բոլոր խօսակցութիւնները եւ դատողութիւնները առհասարակ այն վերջնականութեանն էին գալիս, թէ յիրաւի բարոնը, իւր բոլոր փայլուն յատկութեանց հետ միասին, շատ ժխտ էր՝ եւ ինչպէս կրակից՝ այնպէս փախենում էր ամենափոքր կորստից՝ թէ եւ պէտք է նկատել, որ Զիգֆրիդը երբէք մի այդպիսի կասկածի առիթ չէր տուել, Բայց որովհետեւ ամբօխը առհասարակ շատ է սիրում մէկին անուանարկել, ինչքան էլ որ նա բարձր լինէր ուրիշներից, այդ պատճառով եւ Զիգֆրիդի ժխտութեան մասին արած երեւակայական ենթադրութիւնները, իբրեւ հետեւանք նորա խաղի չը մօտենարուն, տարածուեցան հասարակութեան մէջ, թէ եւ բոլորովին զուրկ ճշմարտութիւնից:

Շուտով Զիգֆրիդի ականջին հասան նորա համար անտանելի այս խօսքերը, եւ որովհետեւ նա իւր տգնիւ ու քաղաքավարի բնաւորութեամբ ամէնից առաւել ատում էր ժխտութիւնը, այդ պատճառով կամեցաւ միանգամից վերջ դնել այն բամբասանքներին. սորա համար, չը նայելով իւր զզուանայ դէպի թղթախաղը, նա վճռեց դիտ-

մամբ տանուլ տալ երկու հարիւր լուիդոր՝ որպէս զի հեռացնի իրանից այդ վշտացուցիչ կասկածանքները:

Այս դիտաւորութեամբ՝ վերցնելով նշանակած գումարը՝ մօտեցաւ խաղասեղանին, բայց այստեղ էլ նորա բաղդը բանեց: Իւրաքանչիւր թնկթը՝ որ նա դնում էր, անպատճառ տանում էր: Հին՝ փորձուած խաղացողների բոլոր գաղտնի հաշիւները բոլորովին ոչնչանում էին Զիգֆրիդի խաղի ժամանակ: Փոխում էր նա թղթերը, թէ՛ դնում էր բոլորովին մտացածին կերպով՝ այնուամենայնիւ դարձեալ տանողը նա էր: Առհասարակ բարոնը մինչ այն աստիճան հազուադէպ խաղացողի պատկեր էր ներկայացնում, որ այցելողները՝ չը կարողանալով բացատրել այդպիսի մի տարօրինակ երեւոյթ, սկսում էին մինչեւ անգամ անհանգստութեամբ խօսել եւ կասկածել թէ՛ չը լինի նա խելագարուել է այդքան յաջողութիւնից՝ թէ չէ բոլորովին զարմանալի է, որ մարդ առողջ դատողութիւն ունենայ եւ դժգոհ լինի իւր բաղդաւորութիւնից:

Տարած նշանաւոր գումարները գրգռեցին բարոնին շարունակել խաղը այն յոսով, որ անկասկած բաղդը մի օր կը փո-

խուի եւ նա կը հասնի ցանկացած կորուսին: Բայց ոչ մի կերպով նպատակին չէր հասնում: Որքան նա շատ էր խաղում, այնքան էլ բաղդը նորան աւելի եւ աւելի յաջողում էր:

Այն ինչ, մինչեւ անգամ Զիգֆրիդի համար աննշմարելի կերպով, սէրը դէպի ֆարասն խաղը՝ աւելի հասարակ, բայց աւելի ջերմ կերպով սկսեց փոքր առ փոքր նորա վերայ կատարելապէս իշխել: Նա այլ եւս չէր բարկանում իւր բաղդի յաջողութեան վերայ: Խաղը ինքն ըստ ինքեան կաշկանդել էր նորա միտքը. ամբողջ գիշերներ անց էր կացնում խաղասեղանի առաջ՝ գրաւուած այն հրապուրիչ առարկաներով, որոնց մասին առաջ լսել էր իւր բարեկամներից, բայց չէր կամենում նոցա հաւատալ:

Սի գիշեր, երբոր բանկ բացանողը (BAH-KOMETE) հէնց այն էր վերջացրեց վերջին թուղթը, Զիգֆրիդը բարձրացնելով աչքերը յանկարծ տեսաւ իւր առաջ կանգնած մի չափահաս մարդ, որ տխուր ու ծանր կերպով նայում էր ուղիղ նորա երեսին: Դորանից յետոյ, ամէն երեկոյ եւ ամէն անգամ, երբ որ նա վերջացնելով խա-

ղը բարձրացնում էր գլուխը, նորա աչքերը անպատճառ պատահում էին անծանօթի մռայլ աչքերին, այնպէս որ մի տեսակ ծանր եւ տանջող զգացողութիւն աւանայ հաստատուեցաւ նորա հոգու մէջ:

Խաղը վերջանալուց յետոյ անծանօթն էլ թողեց դահլիճը, բայց հետեւեալ գիշերը դարձեալ նստեց Զիգֆրիդի առաջ եւ նորից սկսեց անթարթ աչքերով նայել նորա վերայ: Զիգֆրիդը այս անգամ դեռ զսպեց իրան, բայց երբ որ նոյն բանը կրկնուեցաւ եւ երրորդ գիշերը, եւ անծանօթը դարձեալ իւր բոցոտ հայեացքը ձգեց Զիգֆրիդի վերայ, նա այլեւս չը կարողացաւ համբերել եւ ասաց ընդմիջելով խաղը:

— Պարոն, չի՛ կարելի արդեօք, որ ձեզ համար մի ուրիշ տեղ ընտրէք, որովհետեւ այստեղ դուք խանգարում էք իմ խաղը:

Անծանօթը տխրութեամբ ժպտաց, գլուխ տուեց ՚ի նշան համաձայնութեան եւ առանց մի խօսք ասելու իսկոյն եւ եթ թողեց դահլիճը:

Հետեւեալ գիշերը նա դարձեալ եկաւ եւ նստեց իւր առաջուկ տեղը—բարոնի հանդէպ եւ կարծես թէ նայում էր նորան աւելի մռայլ եւ սուր հայեացքով:

Այս անգամ արդէն Զիգֆրիդը բարկացած աղաղակեց.

— Պարոն, եթէ դուք կամենում էք շարունակել ձեր հանաքները, ես ձեզ խընդրում եմ: որ դորա համար մի ուրիշ տեղ եւ ուրիշ ժամանակ ընտրէք, իսկ այժմ...

Եւ այս ասելով ձեռքով նշան արաւ՝ ցոյց տալով դէպի դուռը՝ եւ սորանով հակացրեց այն, ինչոր չը վերջացրեց խօսքերով:

Առաջին գիշերուայ նման, անծանօթը հնազանդութեամբ խոնարհուելով հեռացաւ նոյն դառն ժպիտով:

Գրգռուած խաղով, գինով եւ նոյնպէս անծանօթի հետ պատահած դէպքով: Զիգֆրիդը ամբողջ գիշերը չը կարողացաւ փակել աչքերը: Անծանօթի պատկերը մինչեւ առաւօտ հետեւում էր նորան: Վշտացած դէմքը, սեւ, խոր ընկած աչքերը, վայելուչ հասակը, յանդիմանողական ձեւերը—այս բոլորը պարզ կերպով նկարվում էին Զիգֆրիդի աչքերի առաջ. Մտածելով այն բանի մասին, թէ անծանօթը ինչպէս տարաւ իւր վերաւորական խօսքերին եւ ինչպէս տխուր եւ վշտացած հեռացաւ դահլիճից, Զիգֆրիդը չը կարողացաւ զսպել եւ ականջ ազնաղակեց:

—Ո՛ր, ես նորա առաջ մեղաւոր էի, շատ մեղաւոր. մի՞թէ իմ ճակատին գրած է, ինչպէս մի անտաշ երիտասարդի, անդադար վիրաւորել մարդոց, առանց մի որեւիցէ պատճառի նոցա կողմից:

Երկար մտածելով այս խնդրի վերայ, Զիգֆրիդը այն եզրակացութեան հասաւ, որ անձանօթի տխուր եւ զննողական հայեացքը, արգարեւ մի մեծ կարիքի արտայայտութիւն էր, որի մէջ նա գտնուում էր այն ժամանակ, երբ ինքը—բարոնը, անձնատուր եղած խաղի՝ բռներով ժողովում էր ոսկիները: Այս մտածողութեանց հետեւանքը այն եղաւ, որ Զիգֆրիդը վճռեց միւս օրը անպատճառ որոնել անձանօթին եւ պարզաբանել բոլոր գործը:

Ի՜նչպէր այնպէս բերաւ, որ առաջին մարդը, որին պատահեց Զիգֆրիդը՝ առաւօտը դուրս գալով զբօսնելու ճեմելիքում, նոյն ինքը անձանօթն էր:

Բարոնը մօտենալով նորան խսկոյն սկսեց խօսել անցեալ գիշերների դէպքերի մասին եւ վերջացրեց անկեղծութեամբ խնդրելով ներել իւր անքաղաքավարութեանը: Անձանօթը պատասխանեց, թէ ինքը նորա վարմունքի մէջ ներողութիւն խնդրելու ար-

ժանի ոչինչ չի գտնում: որովհետեւ տաքացած խաղացողը իւր գործերի համար միշտ պատասխանատու լինել չի կարող, եւ բացի գորանից, ինքը կամակորութեամբ մնալով իւր տեղում եւ բացարձակ կերպով խանգարելով բարոնի խաղը, պատճառ եղաւ նորա սաստիկ բարկանալուն:

Զիգֆրիդը իւր խօսակցութիւնը առաջ տարաւ ասելով, թէ ինքը շատ լաւ է հասկանում, ինչպէս երբեմն ճնշող հանգամանքները հասցնում են ամենաստոր աստիճանի, մինչեւ անգամ մեծ ուսումնական եւ զարգացած մարդոց, եւ յետոյ բաւականին պարզ կերպով առաջարկեց, որ բոլոր հոգւով պատրաստ է օգնելու անձանօթին իւր տարած փողերով, եթէ միայն նա այդ բանի մէջ կարիք է զգում:

—Պարոն, ասաց անձանօթը, դուք ինձ աղքատ էք համարում, բայց սխալվում էք, որովհետեւ՝ հարուստ չը լինելով՝ ես ունիմ կատարեալ բաւականութիւն իմ համատ կեանքի համար, որին եւ ընտելացել եմ: Բացի գորանից, թոյլ տուէք ինձ նկատելու, որ առաջարկելով վարձատրել ինձ ոսկով ձեր արած վիրաւորանքի համար, դորանով հակասում էք ձեզ, եթէ դուք, ինչպէս ա-

սացիք՝ ինձ չափաւոր եւ լուսաւորուած
անձն էք համարում:

— Կարծես թէ ես սկսում եմ հասկանալ
ձեր ասածը, ասաց Զիգֆրիդը երկիրը ուս-
տի եւ շտապում եմ աւելացնել, որ եթէ դուք
բաւականութիւն էք պահանջում, ես սրտ-
րատ եմ մինչեւ անգամ այս բոլորիս իսկ
տալ ձեզ:

— Ա՛խ Աստուած, ազազակեց անծանօթը,
ճշմարիտ մի անհաւասար մենամարտութիւն
կը լինէր: Ես համոզուած եմ, որ դուք եւս
ինձ նման մենամարտութիւնը երեխայական
զուարճութիւն չէք համարում ու հեռու
էք այն մտքից, թէ մի քանի կաթիլ արիւ-
նը, որ մատի չանկուելուց կը թափուի, կա-
րող է վերականգնել մարդու արատաւո-
րուած պատիւը: Կեանքի մէջ պատահում են
այնպիսի դէպքեր, երբ երկու մարդոց ընա-
կութեան համար այս աշխարհը նեղ է, եթէ
մինչեւ անգամ մէկը ապրէր Կովկասում:
Իսկ միւսը Տիբերիոս գետի ափերին, բայց
դարձեալ այս սարածութիւնը ոչինչ նշա-
նակութիւն չէր ունենալ, քանի որ մէկը
գոյութիւն ունէր, թէեւ միայն միւսի
մտքի մէջ: Ի հարկէ այստեղ մենամարտու-
թիւնը միայն կարող է որոշել, թէ նոցանից

որը պէտքէ տեղ տայ միւսին, իսկ մեր մէջ,
ինչպէս արդէն ասացի, մենամարտութիւնը
շատ անհաւասար կը լինի, որովհետեւ ձեր
կեանքը աւելի թանկագին է:

Եթէ ես սպանեմ ձեզ, դորանով կը
ոչնչացնեմ ամենաուրախալի յոյսերի մի ամ-
բողջ աշխարհ, իսկ եթէ ես ինքս մեռնեմ,
այն ժամանակ դուք կը կործանէք ամենա-
տխուր, վաղուց արդէն խորտակուած մի
գոյութիւն: Բայց ամէն դէպքում եւս,
կրկնում եմ, որ ինձ բոլորովին վիրաւո-
րուած չեմ համարում այս բանում: Դուք
ինձ խնդրեցիք հեռանալ, ես էլ կատարեցի:

Վերջին խօսքերը անծանօթը արտասա-
նեց մի այնպիսի ձայնով, որ զգալի կերպով
ցոյց էր տալիս նորա ներքին տանջանքը,
եւ որ ստիպեց Զիգֆրիդին միւս անգամ
ներողութիւն խնդրել: Սորա հետ միասին
նա ամենեւին չը ծածկեց, որ ինքն էլ չի
կարողանում հասկանալ թէ ի՞նչու համար
արդարեւ չը կարողացաւ տանել անծանօթի
հայեացքը, որ վերջին աստիճանի ներգործեց
իւր նեարդերի վերայ:

— Այդ դէպքում, ասաց անծանօթը,
եթէ իմ հայեացքը թափանցեց մինչեւ
ձեր հոգու խորքը, ուրեմն՝ իբրեւ մտերիմ

1908.

կը ցանկայի, որ նա կարողանար զգուշացնել ձեզ այն սոսկալի վտանգից, որի մէջ դուք գտնվում էք: Ինձ վիրաւորում է այն ուրախ դէմքը եւ այն անհոգ ուրախութիւնը, որոնցով դուք կանգնում էք զարհուրելի անդունդի եզերքին: Մի հարուած միայն — եւ դուք ուղիղ նորա մէջ կը գլորուիք: Ուրիշ խօսքերով՝ ես կամենում եմ ասել, որ դուք կանգնած էք մի այնպիսի ճանապարհի վերայ, որով կը դառնաք սարսափելի, յուսահատ մի խաղացող եւ դորանով կը կորցնէք ձեզ ընդ միշտ:

Զիգֆրիդը սկսեց հաւատացնել, որ անծանօթը բոլորովին սխալվում է, եւ պատմեց նորան մանրամասնաբար այն պատճառները, որոնք զրգել էին իրան մօտենալու խաղասեղանին, աւելացնելով, որ իւր կեանքում երբէք սէր չի զգացել դէպի խաղը, այլ ընդհակառակն վճռել է ինչոր էլ լինի, տանուլ տայ մի քանի հարիւր լուիդոր եւ այնուհետեւ վերջացնի խաղալը. բայց տարաբաղդաբար բաղդը անփոփոխ կերպով հետեւում էր նորան:

— Ահ, բացականչեց անծանօթը, հէնց այդ բաղդն է այն զարհուրելի հրապուրանքը, որի օգնութեամբ չար, թշնամական կամքը բոլոր-

րովին իշխում է մեր վերայ: Բա՞ն, ձեր բաղդը խաղի մէջնէ, եւ ահա այն պատճառը, որ զրգել է ձեզ մօտենալու նորան: Այն ձեւերը, որոնցով դուք ձեզ պահպանում էք, որով բուռն ցանկութիւնը սկսում է վերջնականապէս տիրել ձեր վերայ — այս բոլորը զարմանալի կերպով ինձ յիշեցնում էին մի դժբաղդ, բոլորովին ձեզ նման մի երիտասարդի վիճակ: Ահա այն պատճառը, թէ ինչո՞ւ համար ես այնպէս ուշի ուշով նայում էի ձեր վերայ եւ հազիւ էի կարողանում ինձ զսպել, որպէս զի չ'ասեմ բառերով այն, ինչոր կամենում էի արտայայտել հայեացքով: Այն ժամանակ ես կամենում էի աղաղակել. «Ո՛հ նայիր, նայիր, ինչպէս դեւերը պատրաստ են բռնելու քեզ եւ գլորելու Օրկուսի մէջ»: Բայց աժմ հոգևով ուրախ եմ, որ կարողացայ ծանօթանալ ձեզ հետ: Թո՛յլ տուէք ինձ պատմելու այն անբաղդի պատմութիւնը, որի մասին յիշեցի, եւ ես համոզուած եմ, որ այն ժամանակ դուք եւս կը համոզուիք, թէ միայն խանգարուած երեւակայութեան դատարկ ցնորքը չէր, որ ստիպում էր ինձ ձեզ վրտանդի մէջ տեսնել եւ զգուշացնել:

Զիգֆրիդը եւ անծանօթը նստեցան իրանց մօտ գտնուող նստարանի վերայ եւ վեր-

ջինը սկսեց իւր պատմութիւնը այսպէս՝

ԱՆԾԱՆՕԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ.

Ձեզ պէս, բորոն, երիտասարդ Մէնար ասպետին նախախնամութիւնը պարգեւել էր այն շնորհները, որոնց օգնութեամբ ձեռք են բերվում մարդոց նախանձոտ եւ կանանց բարեհաճոյ յարգանքը: Եթէ նա մի բանում ստոր էր ձեզանից, այդ միայն հարստութեան մէջն էր: Նա համարեա միշտ կարօտութեան մէջ էր եւ միայն յարատեւ չափաւորութեամբ կարողանում էր հասարակութեան մէջ պահպանել իւր կշիռը եւ նշանակութիւնը, որ օրէնքով պատկանում էր նորան՝ իբրեւ մի հին յայտնի ցեղի յաջորդի: Այս չափազանցութիւնը ստիպում էր նորան անպայման հրաժարուել խաղից, գէպի որը նա մինչեւ անգամ ամենափոքրիկ ձգտումն չ'ունէր եւ այդ պատճառով այս հրաժարումը նորա համար մի մեծ կորուստ չէր: Սակայն յաջողութիւնը ամէն տեղ ուղեկցում էր Մէնարին, այնպէս որ նորա բաղդը իւր ծանօթների մէջ առակի ձեւ էր ստացած:

Մի տնգամ, բոլորովին պատահական

կերպով, այցելեց մի խաղատուն, որտեղ նորա բարեկամները տաքացած խաղում էին:

Մէնարը բոլորովին չը մասնակցելով խաղին, սկսեց կամաց կամաց մանգալ դահլիճում՝ խորասուզուած բոլորովին ուրիշ մտածութեանց մէջ, եւ միայն երբեմն խաղասեղանի վերայ ձգում էր մի հայեայք, ուր բանկ բացանողը իւր առաջ դիզել էր ոսկին: Յանկարծ մի ծեր գնդապետ, որի խաղը մինչեւ այն ժամանակ շատ անյաջող էր գնում, տեսաւ Մէնարին եւ իսկոյն աղաղակեց. «Խնչ Աստուծոյ կրակ էք ուզում դուք տանել, քանի որ Մէնարը իւր բաղդով չի յայտնիլ թէ նա ում կողմն է բռնում: Բայց սպասեցէք, ես նորան այս րոպէիս այստեղ քարշ կը տամ՝ եւ նա իմ փոխանակ կը խաղայ»:

Մէնարը կամենում էր ներողութիւն խնդրել, որ չի կարող խաղալ, բայց գնդապետը չը թոյլ տուեց նորան, մինչեւ որ նա կամայ ակամայ մօտեցաւ սեղանին:

Նորա բաղդը բերում էր հէնց այնպէս, ինչպէս ձերը, բարոն:

Մէնարի գրած թուղթը անպատճառ եւ շուտով տանում էր: Նորա շնորհիւ բաւականին մեծ գումար փող յանկարծ երեւեցաւ գնդապետի ձեռքին. նա կատա-

րեալ ուրախութեան մէջ էր, որ այնպէս
յաջողակ կերպով իրան օգնութիւն կանչեց
Մէնարի բաղդը:

Մէնարի զարմանալի բաղդը խաղի մէջ,
որ բոլոր ներկայ եղողներին ապշեցնում էր,
ինչպէս երեւում էր, ամենափոքր տպաւորու-
թիւն անգամ չէր անում իւր վերայ: Ընդհա-
կառակն, նա մինչեւ անգամ զգում էր, որ
կարծես թէ իւր զգուանքը դէպի խաղը կրկի-
նապատկվում էր, այնպէս որ, միւս օրը զարթ-
նելով բոլորովին յոգնած եւ ջարդուած, իբ-
րեւ հետեւանք այն անքուն անցկացրած գիշե-
րուայ: Նա հաստատապէս վրճուեց իւր կեան-
քում այլեւս երբէք չ'այցելել խաղատները:

Այս վճիռը աւելի ամուր կերպով ար-
մատացաւ նորա մէջ, իրան հասած այն
ձայների պատճառով, թէ այն գիշերուանից
սկսած գնդապետը մի կոպէկ անգամ չի կարո-
ղացել տանել եւ միշտ կորցնելով իւր փողերը,
մինչեւ անգամ յիմարութեան է հասել եւ
այդ բանի մէջ մեղադրել է Մէնարին: Ամե-
նայն թախանձութեամբ խնդրեց խաղալ
իւր փոխանակ, կամ գոնէ, խաղի ժամա-
նակ նստել մօտը, որպէս զի, նորա ասելով,
հեռանան չար դեւերը, որոնք վատ թղթե-
րը ձգում են նորա ձեռքը: Ամէնքին յայտնի

է, որ խաղացողները ենթակայ են ամե-
նայիմար նախապաշարմանց: Վերջապէս այս
բանը Մէնարին մինչ այն աստիճան զը-
զուացրեց, որ մի անգամ նա ստիպուեցաւ
բացարձակ կերպով բացատրել գնդապետին,
եւ ուղղակի յայտնել նորան, թէ ինքը ա-
ւելի շուտով կը համաձայնի նորա հետ մե-
նամարտել, քան թէ խաղալ: Գնդապետը
այն մեծ քաջերիցը չէր, այդ պատճառով էլ
գործը տեղն ու տեղը վերջացաւ: Բայց Մե-
նարը անդադար ծայրայեղ բարկութեամբ
մտաբերում էր այն գիշերը, երբ խաղի
մէջ ծանօթացաւ այն յիմարի հետ:

Բարոնի խաղի մէջ ունեցած զարմանա-
լի բաղդի լուրը տարածուեցաւ ամէն տեղ,
բայց ՚ի հարկէ եւ ոչ առանց սովորական
զրպարտութեան, իբր թէ նա իւր յաջողու-
թեամբ պարտական է մի ինչոր գերբնական
զօրութեան: Սակայն, չը նայելով Մէնարի
խաղի մէջ ունեցած բաղդին, նա իւր հաս-
տատակամութեամբ վերջնականապէս ձեռք
էր վերցրել նորանից, որ առաւել եւս նը-
պաստում էր ընդհանուրի դէպ ՚ի նա ունե-
ցած համակրութեան աւելանալուն:

Այդ ժամանակից անցաւ մօտ մի տա-
րի, եւ մի անգամ Մէնարը մի ձեռնարկու-

Թեան մէջ կորցնելով իւր ունեցած դրամագլուխը՝ մեծ թշուառութեան մէջ ընկաւ: Նա դիմեց իւր ամենալաւ բարեկամներէց մէկին օգնութիւն խնդրելու, որ թէպէտ եւ օգնեց նորան, բայց միեւնոյն ժամանակ զարմանալի եւ տարօրինակ մարդանուանեց, որ շարունակ տանջվում է իւր սեպհական մեղքերի պատճառով:

— Ճակատագիրը, ասում էր Մէնարի բարեկամը, մեզանից իւրաքանչիւրին ցոյց է աւելիս թէ ի՞նչ ճանապարհով պէտք է որոնենք մեր բաղաւորութիւնը. բայց էթէ չենք լսում այն ցոյցերին եւ չենք հասկանում: դորա մէջ միակ մեղաւորը մենք ենք: Քո ճակատագիրը պարզ ասում է քեզ. եթէ դու կամենում ես բաւականութիւն եւ փող ստանալ, պէտք խաղաս, իսկ եթէ ոչ, դու ինքդ կը դատապարտես քեզ յաւիտենական կարօտութեան, աղքատութեան եւ հպատակութեան:

Այս անգամ տուած խորհուրդը հասաւ իւր նպատակին: Մէնարը ակամայ յիշեց իւր անսովոր բաղդը: Հոգեկան ուշաթափութեամբ նա յիշեց առաջին փորձը այս ասպարիզի մէջ: Ոսկու ձայնը, բանկ բացանողների — *gagne—perde*—աղաղակնե-

րը նորից որոշ կերպով զարնուեցան նորա ականջներին:

— Ճշմարիտ է, ճշմարիտ, ասում էր նա ինքն իրան, մի այդպիսի գիշեր միայն, եւ ես սպահոված կը լինիմ ամէն կարիքից եւ դժբաղդութիւնից, որ հասցրել են ինձ այս ամօթալի աստիճանին — ես պէտք է իմ բարեկամներից օգնութիւն խնդրեմ: Ես հաւատում եմ ճակատագրի վճռին եւ կամենում եմ հետեւել նորան:

Այն երեկոյեան նա ուղեւորուեցաւ խաղատուն իւր բարեկամի հետ, որ խորհուրդ էր տալիս նորան փորձել այս միջոցը եւ խաղը սկսելու համար տալիս էր քսան լուիրոր:

Եթէ վերջին անգամ Մէնարը յաջողութեամբ խաղաց գնդապետի համար, ուրեմն այժմ կարելի է ասել, թէ այդ յաջողութիւնը կրկնապատկուեցաւ: Կարծես թէ մի աներեւոյթ ձեռք լաւ թղթերը դուրս էր հանում նորա համար. նա շարունակ տանում էր. թէեւ, ինչպէս երեւում էր, այդ թղթերը դնում էր առանց ընտրելու եւ կշռադատելու: Նա յաջող դէպք չէր որոնում, այլ ընդհակառակն, ինքը դէպքը բոլոր խաղը կարգադրում էր յօգուտ նորա:

Խաղից յետոյ Հազար լուիգորը արդէն նորա գրպանումն էր:

Միւս օրը առաւօտեան Մէնարը արթնացաւ իսկապէս խլացած. տարած փողերը նորա առաջ սեղանի վերայ էին: Առաջին ժայրկեանին կարծեց թէ երազ է տեսնում. դիտմամբ նա ձեռքով աչքերը շփեց, սեղանը յետ ու առաջ շարժեց եւ վերջապէս համոզուեց, որ իւր առաջ դիզած ոսկիքը յիրաւի գոյութիւն ունին. նա արդարեւ համարել եւ հաշուել էր նոցա կրկին եւ կրկին անգամ: Մէնարը իւր կեանքի մէջ առաջին անգամ զգաց, ինչպէս շահասիրութեան հոգին յանկարծակի զարթնելով բոլորովին տիրել է նորա հոգուն՝ ոչնչացնելով առջուայ մաքրութիւնը եւ չափաւորութիւնը, որ նա մինչեւ այն ժամանակ այնպէս զգուշութեամբ պահպանում էր: Հէնց որ գիշերը հասաւ, նա դարձեալ շտապեց խաղասեղանի մօտ: Բաղբը սարի նման կանգնած էր նորա կողմը. այնպէս որ մի քանի շաբաթ շարունակ խաղալով նա կարողացաւ իւր գրութիւնը բաւականին բարւոքել:

Երկու տեսակ խաղացողներ կան: Նոցանից մէկին գրաւում է խաղը մի անբացատրելի հրապուրանքով, բայց նոքա բոլոր

րովին ուշագրութիւն չեն դարձնում ոչ տարածի եւ ոչ տանուլ տուածի վերայ: Իրտել պատահական դէպքերը, նոցա մի տեսակ բաձր, նախասահմանած օրէնքի հնազանդեցնելու համար նախագիծներ հնարել՝ եւ ապա փորձել՝ չի՞ յաջողել արդեօք սլանալ նոցա վերայ սեպհական ձեռքերով հիւսած թելերով—ահա թէ ինչ է գրդում եւ ուրախացնում այս մարդոց: Ես ճանաչում էի մի խաղացողի, որ ամբողջ գիշեր եւ ցերեկներ կողպուած իւր սենեակում խաղում էր ինքն իրան, եւ նա, իմ կարծիքով, ստոյգ խաղացող էր:

Միւս տեսակ խաղացողները ընդհակառակն, միայն տանելու վերայ են մտածում եւ խաղում են բացառապէս այն նպատակով, որ հարստանան: Այս վերջին տեսակին պատկանում էր Եւ Մէնար ասպետը, որ իւր օրինակով ցոյց տուեց, թէ չափազանց սէրը դէպի խաղը ծանրացած է նոյն իսկ մեր հոգու վերայ, որ բնածին յատկութիւն պէտք է համարել:

Նուտով հասարակ խաղացողի գերը սկսեց նորա համար թերի երեւալ: Տարած նշանաւոր գումարներով նա իւր համար սեպհական բանկ բաց արեց, որտեղ յաւի-

տենական բաղդը չը թողեց նորան. այնպէս որ նորա բանկը Փարիզի ամենահարուստ բանկերից մէկը եղաւ: Թուղթի խաղացողները իրանց սովորութեան համեմատ ամէն կողմից շտապում էին հարուստ եւ բաղդաւոր բանկ բացանողի մօտ:

Բայց խաղացողի դատարկ եւ յիմար կեանքը շուտով իւր կործանիչ աղբեցութիւնը ունեցաւ Մէնարի վերայ, յայտնապէս ըթացնելով նորա թէ մարմնական եւ եւ թէ հոգեկան յատկութիւնները: Նա կորցրեց բոլորովին այն յարգանքը, որ առաջ վայելում էր հասարակութեան մէջ. նորա անունը այլեւս չէր յիշվում իբրեւ հաւատարմութեան օրինակ դէպի իւր բարեկամները եւ կամ իբրեւ զուարճասիրի օրինակ զրոյցների մէջ. կանայք այլեւս չէին պատվում Մէնարի ասպետականութիւնը: Նորա նախկին ջերմեռանդ սէրը պէպի արհեստը եւ գիտութիւնը բոլորովին անհետացաւ: Նորա գունատ դէմքի վերայ, սեւ, մի տեսակ նսեմ հրով փայլող աչքերի մէջ երեւում էր նորա ձգտումների լիակառար արտայայտութիւնը: Ոչ թէ բաւականութիւն, այլ միայն փող էր որոնում նա խաղի մէջ, եւ կարծես թե ինքը սատանան էր նորա մէջ

այս սէրը մինչեւ այն աստիճան գրգռուողը: Մի խօսքով նա ոտից մինչեւ գլուխը խաղացող դարձաւ, այս բառի ընդարձակ նշանակութեամբ:

Մի գիշեր, խաղալու ժամանակ այնպէս պատահեցաւ, որ Մէնարը, թէեւ ոչինչ չը կորցրեց, բայց դորա հետ միասին նա այն յաջողութիւնը չ'ունեցաւ, ինչպէս առհասարակ պատահում էր: Խաղացողների թրւում կար եւ մի կարճահասակ, հասարակ հագուստով ծեր, որ արտաքուստ եւս շատ տգեղ էր. սա երկիւղով մօտենալով սեղանին վերջին ձգած թղթի վերայ դրեց իւր ոսկին: Միւս խաղացողները զարմանքով եւ սաստիկ արհամարանքով նայեցին այս անկոչ հիւրի վերայ, բայց ծերը այս բանի վերայ ամենափոքր ուշադրութիւն անգամ չը դարձրեց եւ ոչ մի խօսքով կամ շարժումով չը յայտնեց իւր անբաւականութիւնը:

Ծերի առաջին թուղթը ոչնչացաւ. նա դրեց երկրորդը, որ նոյնպէս տարան: Յետոյ անդադար վայր ձգելով իւր թղթերը՝ մէկը միւսի հետեւից սկսեց կորցնել բոլորը՝ մեծ բաւականութիւն պատճառելով միւս խաղացողներին: Երբ որ առաջադրած գումարը հինգ հարիւր լուիգորի հասաւ եւ որ

Ծերը առաջուայ նման դարձեալ տանուլ տուեց, խաղացող խմբի մէջ բարձրացաւ մի անդուսպ ծիծաղ եւ ուրախութիւն:

— Այդպէս է, պարոն Վերտուա՛, այդպէս, աղաղակեց մէկը, միայն թէ մի յուսահատուէք եւ առաջուայ պէս շարունակեցէք, կարելի է վերջը յաջողի ձեզ տանել ամբողջ բանկը:

Ծերը դառնութեամբ նայեց իրան ծաղրողին եւ իսկոյն արագութեամբ հեռացաւ: Մի ժամից յետոյ կրկին վերագարձաւ գրքպանները ոսկով լի, բայց մինչեւ վերջը դարձեալ չը կարողացաւ խաղալ, որովհետեւ առաջուայ պէս ինչոր ունէր, բոլորն էլ տանուլ տուեց:

Մէնարը, չը նայելով իւր արհեստի բոլոր գարշելիութեան, այնուամենայնիւ անհրաժեշտ էր համարում պահպանել իւր բանկի մէջ ներքին կարգ եւ կանոն, այս պատճառով, միւս խաղացողների այնպիսի արհամարական վարմունքը դժբաղդ ծերի հետ, նորան բոլորովին դուր չ'եկան: Խաղը վերջանալուց յետոյ, երբ որ ծերը դուրս գնաց, նա յանդիմանութեամբ դարձաւ ինչպէս ծաղրածուին, որ նորան վիրաւորեց, նոյնպէս եւ միւս հիւրերին, պա-

տուիրով նոցա, որ այլ եւս այդպիսի բաներ չ'անեն:

— Ի՞նչպէս, աղաղակելով պատասխանեց նորան հիւրերից մէկը, ուրեմն դուք չէք ճանաչում հին Ֆրանչիսկոյ Վերտուալին, թէ չէ, դուք ոչ միայն նորա վերաբերութեամբ մեր վարմունքի մէջ ոչինչ չէիք գտնել դատապարտելի, այլ ընդհակառակն, ինքներդ եւս մեզ հետ կը համաձայնէիք անկասկած, Իմացէք ուրեմն, որ այդ Վերտուան ծագումով Նէպոլցի է եւ տասնուհինգ տարի է արդէն, որ բնակվում է Փարիզում՝ պարապելով ամենակեղտոտ եւ գարշելի վաշխառութեամբ, որպիսին միայն կարելի է երեւակայել: Նորա սրտի մէջ մարդկային զգացողութեան ամենափոքր նշոյլ անգամ չը կայ, եւ մինչեւ անգամ, եթէ տեսնէր իւր հարազատ եղբորը մեռնելիս իւր ոտքերի տակ, այն ժամանակն իսկ չէր համաձայնի մի լուիզոր զոհել նորա փրկութեան համար:

Նորա սրտի վերայ ծանրացած են այն հարիւրաւոր ընտանեաց անէծքները, որոնք քայքայուած են նորա ստոր ձեռնարկութեանց շնորհիւ: Ով որ ճանաչում է Վերտուային, բոլորն էլ ատում են եւ ամէն-

քրն էլ 'ի սրտէ ցանկանում են տեսնել նորա անբաղդութիւնը եւ մինչեւ անգամ մահը—եւ այս բոլորը նորա արած չար գործքերի համար:

Նա երբէք չէ խաղում: գոնէ այն ժամանակից, երբ Փարիզումն է ապրում: եւ դուք տեսաք թէ մենք ինչպէս զարմացանք տեսնելով այն հին ժլատին, որ սիրտ արաւ մտնալու խաղասեղանին: Ահա թէ ինչ պատճառով մենք ուրախացանք նորա տանուլ տուած փողերի համար, որովհետեւ այն անպիտան բաղդաւոր տեսնել խաղի մէջ, մեզ համար մեծ վիրաւորանք կը լինէր: Շատ հաւանական է, որ այն յիմարը խաբուել է ձեր բանկի բաղդաւորութիւնից եւ մտածել է ձեզ ոչնչացնել, բայց ինչպէս երեւեցաւ դորա փոխանակ ինքը գզգզուեցաւ: Միայն չեմ հասկանում: թէ Վէրտուան—այն ժլատը, ինչպէս կարողացաւ վճռել եւ խաղալ մի այնպիսի նշանաւոր խաղ: Իսկ այժմ 'ի հարկէ, այլ եւս այստեղ չի վերագառնալ եւ մենք կարող ենք մեզ ընդ միշտ ազատ համարել նորանից:

Սակայն այս գուշակութիւնը չ'արգարացաւ, որովհետեւ հետեւեալ գիշերը Վէրտուան նորից երեւեցաւ Մէնարի խա-

ղասեղանի մօտ եւ անցեալ օրուանից շատ աւելի տանուլ տուեց: Բայց սորանով նա բոլորովին չը յուսահատուեց, այլ ընդհակառակն: մինչեւ անգամ ժպտաց մի տեսակ չար, հեգնական ժպիտով, իբր թէ նա խաղալով, որ գործը շուտով այլ ընթացք կ'ստանայ: Բայց իզուր... միայն նորա տանուլ տուած փողերն էին աւելանում ամէն գիշեր. այնպէս որ նորա կորուստը մեծ թուի էր հասնում—երեսուն հազար լուրդոր:

Մի անգամ, երբ միւսները բաւականին խաղացել էին, նա դարձեալ եկաւ գունաթափ, ինչպէս մեռել, կանգնեց սեղանից հեռու եւ ուղղեց մի խանգարուած յուսահատական հայեացք թղթերի վերայ, որ խառնում էր Մէնարը իւր ձեռքերի մէջ: Հաղիւ թէ սկսուեցաւ նոր խաղը եւ թըղթերը բաժանեցին, յանկարծ Վէրտուան տղաղակեց մի այնպիսի սուր ձայնով, որ բոլորն էլ ակամայ գողացին.— «Կացէք»—եւ յետոյ մտնալով սեղանին ու դառնալով դէպի Մէնարը, շարունակեց տխուր եղանակով. «Բարո՞ն» խմտունը Սէնտ—Օնէրօ փողոցումն է, փառաւոր, կահ կարասիքներով եւ ամէն պիտոյքներով զարդարած, միջեւ

անգամ տնտեսութեան համար հարկաւոր եղած ոսկով եւ արծաթով. գնահատած է ութսուն հազար ֆրանկով, կը համաձայնէք վերցնել այն իբրեւ գրաւ իմ դրած փողի համար»:

«Լաւ», սառնութեամբ պատասխանեց Մէնարը մենչեւ անգամ նորա վերայ չը նայելով, եւ այնուհետեւ սկսեց հանգիստ կերպով շարունակել խաղը:

«Դամա», ասաց Վէրտուան: Սկսուեցաւ խաղը: Նորա թղթերը անդադար վայր էին ընկնում եւ ոչնչանում: Մերը յետ քաշուեցաւ եւ միայն յենուելով պատի վերայ կարողացաւ պահպանել իրան վայր ընկնելուց: Այ ոք նորա վերայ ամենափոքր ուշադրութիւն անգամ չը դարձրեց:

Այդ միջոցին խաղը վերջացաւ եւ Մէնարը ժողովելով իւր խաղընկերներից տարած փողերը պահեց մի արկղի մէջ: Յանկարծ Վէրտուան այն անկիւնից, ուր նստել էր, դուրս եկաւ ուրուականի նման եւ մտնելով Մէնարին խուլ ու մնայլ ձայնով ասաց. «ասպետ, մի խօսք»:

«Ե՛հ, էլ ի՞նչ կայ», հարցրեց Մէնարը բանալիքը պտտեցնելով կողպէքի մէջ եւ արհամարական կերպով նայելով ծերին:

— Իմ բոլոր ունեցածը, շարունակեց Վէրտուան, կորցրի ձեր սեղանի առաջ: Այլ եւս ոչինչ չ'ունիմ եւ չ'գիտեմ թէ վաղը ո՞ւր պէտք է ինձ համար իջեւան գտնեմ եւ ո՞ւր յագեցնեմ քաղցս: Ձեզ եմ դառնում օգնութիւն խնդրելու. դարձրէք ինձ իմ կորցրած փողերի գոնէ մի տասներորդ մասը, որպէս զի կարողանամ իմ պարապմունքը շարունակել եւ բարձրանալ այս աղքատութիւնից, որի մէջ ընկած եմ:

— Ի՞նչ էք ասում, պարոն Վէրտուա, ասաց Մէնարը, մի՞թէ չը գիտէք, որ բանկ բացանողը երբէք չի դարձնում իւր տարած փողերը: Դա բոլորովին հիմնական կանոնների հակառակ կը լինէր, որոնց ես երբէք չեմ փոփոխում:

— Դուք ճշմարիտ էք, ասպետ, շարունակեց Վէրտուան, ես գիտեմ որ իմ պահանջը յիմար է եւ միեւնոյն ժամանակ չափազանց: Տասներորդ մասը... ո՛չ, ո՛չ, քսաներորդը. տուէք ինձ մի քսաներորդ մասը, խնդրում եմ ձեզ յանուն ամէնայն սրբոց:

«Ես արգէն ասացի, որ իմ տարած փողերը յետ չեմ դարձնում», եղաւ պատասխանը:

— Այդպէս է այդպէս, մրմնջաց Վէրտուան աւելի գունաթափուելով եւ աւելի մռայլ կերպարանք ստանալով: դուք ինձ մի բան տալու իրաւունք չ'ունիք. անցեալ ժամանակներում ես էլ այդպէս էի վարվում: Բայց ամէն մարդ աղքատին ողորմութիւն տալ կարող է, ուրեմն տուէք ինձ գոնէ այս օրուայ ձեր կոյր բաղդով տարած փողերից հարիւր լուիգոր:

— Բայց դուք ինչոք է ինձ ձանձրացնէ՞ք, սինեօր Վէրտուա, բարկութեամբ պատասխանեց Մէնարը, ես ձեզ ոչ թէ հարիւր, յիսուն քսան, այլ մի լուիգոր անգամ չեմ տալ. չեմ տալ, որովհետեւ ես այնքան յիմար չեմ, որ ձեր ձանձրալի արհեստը շարունակելու համար ձեզ միջոց տամ: Բաղդը ձեզ թունաւոր ճիճուի նման ճնշել է եւ իհարկէ, ես ձեզ չեմ փրկիլ: Գնացէ՛ք կախուեցէ՛ք, որովհետեւ դուք նորան էք արժանի:

Վէրտուան երկու ձեռքերով ծածկելով դէմքը միայն կարողացաւ ծանր կերպով հառաչել:

Մէնարը հրամայեց ծառային արկղիկը տանել կառքը եւ յետոյ դառնալով ծերին

ասաց. «Ե՞րբ էք կամենում յանձնել ինձ ձեր տունը եւ կայքը»:

Վէրտուան այս լսելով ուղղուեցաւ եւ հաստատուն ձայնով պատասխանեց. «Այս րոպէիս, ասպետ, չէ՞ք կամենալ արդեօք գալ ինձ յետ միասին»:

— Լաւ, ասաց Մէնարը, մենք միասին կարող ենք գնալ մինչեւ ձեր տունը, բայց խնդրում եմ մինչեւ վաղ առաւօտ դատարկած լինի»: Բոլոր ճանապարհին ոչ մէկը եւ ոչ միւսը մի խօսք անգամ չարտասանեցին: Հասնելով Սէնտ—Օնէրօ փողոցը եւ տան դուռը, Վէրտուան զանգահարեց: Մի պառաւ կին բաց արաւ դուռը եւ տեսնելով Վէրտուային, ուրախութեամբ բացականչեց. «Փառք Աստուծոյ որ դուք, սինեօր Վէրտուա, վերջապէս վերագարձաք, թէ չէ Անժելան անհանգստութիւնից շատ էր նեղանում»:

— Լռի՛ր, գոչեց Վէրտուան, Աստուած տար որ Անժելան չ'իմանար իմ զանգի ձայնը. նա չը պէտք է իմանայ որ ես դարձել եմ: Եւ այս խօսքերով նա խլեց զարմացած պառաւի ձեռքից ճրագը եւ լուսաւորեց Մէնարի ճանապարհը, որ ներս էր մտնում տուն:

— Ես վճռել եմ ամէն բան անել:

ասպետ, ասաց Աէրտուան եւ սկսեց այսպէս. դուք ինձ ատում եւ արհամարում էք: իմ դժբաղդութիւնը ձեզ համար ուրախութիւն է: բայց դուք դեռ եւս չը գիտէք թէ ո՞վ եմ ես: Առաջ ես էլ ձեզ պէս խաղամոլ էի եւ նոյնպէս օգտւում էի մի անբնական բաղդով: Իմ փողով ճանապարհորդեցի ամբողջ Եւրոպայի կէտը, ամէն տեղ՝ ուր կարողացայ՝ խաղատներ բաց արի եւ ամէն տեղ էլ փողը գետի պէս թափւում էր իմ ձեռքերը. — ինչպէս այժմ՝ ձեր ձեռքերի մէջ են թափւում: Ես ունէի մի բարի եւ հաւատարիմ կին, որին խաղի պատճառով մոռացել էի եւ, չը նայելով իմ բոլոր հարստութեան, պահում էի ամենաազբատ վիճակի մէջ:

Մի անգամ ձենուլայում իմ խաղատունը եկաւ մի հռովմայեցի երիտասարդ եւ իւր բոլոր ունեցած չունեցածը տանուլ տուեց. — ինչպէս ես արեցի այսօր. Ինձ նրման արտասուքը աչքերին խնդրեց տալ իրան գոնէ այն չնչին գումարը, որ անհրաժեշտ էր նորան չուովմ վերագառնալու համար. ես մի արհամարական ծիծաղով մերժեցի եւ նա իսկոյն յուսահատուած խրեց իմ կրծքի մէջ գաշոյնը, որ միշտ ման էր

ածում իւր հետ: Բժիշկները շատ դժուարութեամբ կարողացան ինձ առողջացնել, բայց հիւանդութեան հետքը դեռ երկար ժամանակ մնում էր: Այն ժամանակ իմ կինը հանդիսացաւ իբրեւ մի բարի հրեշտակ: Ա՛խ սրպիտի անձնութիւնութեամբ նա հսկում էր իմ վերայ. ինչպէ՛ս մխիթարում էր ինձ եւ ինչպէս էր թեթեւացնում իմ տանջանքները՝ մասնակից լինելով իմ տառապանքներին. այն ժամանակ մի տեսակ նոր, մինչեւ այն օրը անյայտ զգացմունք բուռն գրեց իմ հոգու մէջ:

Մենք խաղացողներս զրկուած ենք մարդկային բոլոր զգացմունքներից, եւ այդ պատճառով զարմանալի չէ, որ ես չէի հասկանում, թէ ի՞նչ է նշանակում սիրել եւ նուիրել իւր անձը սիրած կնոջ: Ամենախորզղջում պատում էր իմ հոգին, երբ մտածում էի թէ ինչպիսի անարգար եւ անարժան ամուսին էի իմ կնոջ համար եւ ինչպիսի յանցաւոր կրքի զոհեցի նորան:

Այն դժբաղդ հոգիները, որոնք սպանուեցան իմ խիստ եւ ամօթալի անտարբերութեամբ, մի խումբ ուրուականների նման վերկացան իմ դէմ եւ վրէժ էին պահանջում: Ես անդադար լսում էի նոցա գերեզ-

մանական ձայները, որոնք կշտամբում էին ինձ իմ յանցանաց համար եւ դատապարտում ամէն դժբաղդութեանց, որովհետեւ նոցա տները քանդուած էին իմ ձեռքերով: Այսպիսի դարհուրելի բողոքներում միայն իմ կինն էր կարողանում մխիթարել ինձ:

Ես անքակտելի երգում տուի, որ այլեւս ձեռքս խաղաթուղթ չ'առնեմ: Արջնականապէս խղեցի իմ կապը խաղամուշների ընկերութիւնից եւ հաստատապէս պահպանեցի ինձ այնպիսիների պատրանքներից, որոնք յորդորում էին չը թողնել այն գործը, որտեղ բաղդը այնպէս յայտնի կերպով յաջողում է ինձ: Բոլորովին առողջանալով ես խաղաղ եւ համեստ ապրում էի կնոջս հետ քաղաքից դուրս մի տան մէջ, որ Հռովմին մօտ էր: Բայց աւանդ, միայն մի տարի կարողացայ այդպէս խաղաղ եւ բաղդաւոր ապրել, որ առաջ երեւակայել անգամ չէի կարող: Կինս վախճանուեցաւ որդեծնութեան ժամանակ՝ ընծայելով ինձ մի աղջիկ: Իմ յուսահատութեան չափ չը կար: Ես անիծում էի ճակատագրին, ինքս ինձ, իմ անցեալ զազրալի կեանքը, որից յետոյ ինձ պատահած դժբաղդութեան մէջ պարզ տեսնում էի արդարադատ Աստուծոյ պատիժը. նա խլեց

ինձանից նորան, որ փրկեց ինձ եւ որ բոլոր կեանքիս մէջ միակ մխիթարիչս էր:

Յանցաւորի նման երկիւղ կրելով պատժից, ես փախայ իմ տնից եւ աղջկանս հետ միասին գնացի Փարիզ այնտեղ բնակուելու համար: Անժեւան մեծանալով ներկայացնում էր իւր մօր կենդանի պատկերը, եւ ես այն բողոքից սկսեցի ապրել միայն նորա համար՝ բոլոր կարողացածիս չափ աշխատելով պահպանել ո՛չ միայն իմ մեծ կարողութիւնը, այլ աւելի եւս շատացնել նորան: ձշմարիտ է, ես ուրիշներին փող էի տալիս մեծ տոկոսներով, բայց վաշխառութեան մէջ ինձ իզուր են մեղադրում: . . . Եւ ո՛վքեր են այդ մեղադրողները— թեթեւամիտ մարդիկ, որոնք դանակը կոկորդիս գնելով շուայլութեան համար փող էին պահանջում: Եւ յետոյ մեղադրում ինձ, երբ ես շարունակ խստութեամբ բարիք էի պահանջում յանուն աղջկանս, որի ճշմարիտ հոգաբարձու եւ խնամատար եմ համարում ինձ:

Նստ ժամանակ չէ, որ մի երիտասարդ մարդու մեծ գումար տալով կատարելապէս փրկեցի կործանումից եւ անպատուութիւնից: Ոչ մի խօսքով կամ նշանով չը մտաբերեցի նորան իւր պարտքը, քանի որ աղքատ

էր. բայց նոր իմացայ թէ իմ պարտաւորը հարուստ ժառանգութիւն է ստացել, ուստի եւ պահանջեցի փողերս: Երեւակայեցէ՛ք, բարոն, այդ անպիտանը, որ իւր ազատութեամբ ինձ էր պարտական, կամեցաւ հրաժարիլ իւր պարտքից՝ եւ դատարանի միջոցաւ ստիպուած լինելով վճարել իւր պարտքը: Համարձակեցաւ իմ երեսին ինձ ժխտել եւ վաշխառու անուանել: Ես կարող էի ձեզ շատ այսպիսի դէպքեր պատմել, որտեղ դուք կը տեսնէիք թէ ինչպէս ես՝ շարունակ գործ ունենալով այդպիսի թեթեւամիտների յետ՝ այսպէս խիստ եւ անողոք դարձայ: Բայց դորա փոխանակ, կասեմ ձեզ, որ շատ անգամ պատահել է ինձ, ընդհակառակն, որբել խեղճերի աղի արտասուքները, եւ շատ անգամ նոցա աղօթքները երկինք են բարձրացել ինձ եւ իմ Անժելայի համար: Բայց դուք, գիտեմ, իմ խօսքերին չէք հաւատալ՝ նոցա պարծենկոտութիւն համարելով եւ դարձեալ ինձ ոչինչ չէք տալ, որովհետեւ դուք խաղացող էք:

Իսկ ինչ վերաբերում է իմ վերջին գրգռողութեան, այստեղ ես համոզուած եմ, որ երկինքն է ուղարկել սատանային ինձ այսպէս ստորացնելու, որովհետեւ իմ քայ-

լերին միայն յիմարութիւնը կարող էր առաջնորդել:

Ես լսել էի ձեր բաղդի համբաւը, բարոն, ամէն օր նորանոր լուրեր էին գալիս այս ինչ կամ այն ինչ անբաղդի մասին, որոնք խորտակուել են ձեր խաղասեղանի առաջ: Այն ժամանակ իմ մէջ ծագեցաւ մի միտք, թէ ես իմ խաղի մէջ ունեցած բաղդով, որ միշտ ինձ հաւատարիմ է եղել, նախախնամութիւնից նշանակուած եմ սահման դնելու ձեր խաղին: Այս միտքը, կրկնում եմ, որին միայն յիմարութիւնը կարող էր բաւականութիւն տալ, ոչ գիշեր եւ ոչ ցերեկ մի րոպէ ինձ հանգիստ չէր թողնում: Ուստի ես եկայ ձեզ մօտ այն գիշերը, որ շատ լաւ յիշում եմ, եւ չը դադարեցի խաղալուց մինչեւ այն ժամանակ, երբ իմ եւ Անժելայիս բոլոր ունեցածը ձեր սեպհականութիւն դարձաւ:

Ես վերջացրի: Այժմ դառնում եմ ձեզ խնդրելով, թոյլ կը տա՞ք արդեօք վերցնել գոնէ իմ աղջկայ անհրաժեշտ շորերը:

— Ձեր աղջկայ հանդերձները, ասաց Մէնարը, ինձ հարկաւոր չեն. կարող էք նոյնպէս թողնել ձեզ համար եւ մահճակալները եւ միւս տնտեսական անհրաժեշտ պե-

տողքները—այդ հնոտիքը ինձ հարկաւոր չեն: Բայց զգուշացէ՛ք թագցնելուց մի ուրիշ որեւիցէ թանկագին բան:

Ծեր Վէրտուան լուռ, ուշի ուշով նայեց Մէնարին եւ ջերմ արտասուքի հեղեղներ թափուեցան նորա աչքերից: Նա յուսահատուած ընկաւ նորա ոտքերը եւ ձեռքերը սեղմելով իւր կրծքի վերայ՝ աղաղակեց.

— Ասպէտ, մի՞թէ ձեր սրտի մէջ բուրովին մարգկային զգացմունք չը կայ խղճացէ՛ք, մտածեցէ՛ք, որ դուք սպանում էք ոչ թէ ինձ, այլ իմ խեղճ, բոլորովին անմեղ Անժելային: գթացէ՛ք նորա վերայ, դարձրէ՛ք իրան իւր ունեցածի գոնէ մի քսաներորդ մասը: Ա՛հ, ես զգում եմ... դուք կը խղճաք... Անժելա Անժելա, աղջիկս...

Եւ նա լալով ու հեկեկալով շարունակում էր կրկնել իւր աղջկայ անունը:

— Վերջապէս այս յիմար թատրոնական տեսարանը սկսում է ինձ ձանձրացնել, անտարբերութեամբ ստաց Մէնարը:

Յանկարծ սենեակի դուռը բարձր ձայնով բացուեցաւ եւ գեղեցիկ աղջիկը գիշերային սպիտակ հագուստով՝ մազերն արձակ եւ գունաթափուած՝ արագութեամբ ներս վազելով սենեակը՝ ընկաւ ծերի պարա-

նոցը եւ ճշալով գրկեց նորան: «Հայր իմ սիրելի հայր՝ ես բոլորը լսեցի, ես բոլորը գիտեմ: դու ասում ես թէ ամէն բան կորցրիր, բայց մի՞թէ քո Անժելան չի մնացել քեզ համար: Ինչերո՞ւս է հարկաւոր փողը եւ հարստութիւնը. Անժելան իւր մատնեղի աշխատանքով կը պահպանի քեզ. խրճողում եմ հայր, մի ստորանալ այս գարշելի մարդու առաջ: մենք խեղճ եւ անբաղդ չենք, այլ ընդհակառակն նա իւր բոլոր հարստութեամբ, որովհետեւ նա միայնակ է, եւ բոլոր երկրիս երեսին չի գտնիլ մի սիրող սիրտ, որ սեղմելով իւր կրծքին՝ սփոփէր նորան իւր կեանքի յուսահատ ըրպէնքան: Գնանք, հայր, իսկոյն եւ եթ թողնենք այս տունը, որպէս զի մեր վշտով առիթ չը տանք այս հրէշին զուարճանալու:

Վէրտուան թուլացած ընկաւ բազկաթուռի վերայ: Անժելան չոքեց նորա առաջ, բռնեց նորա ձեռքերը, համբուրեց նոցա եւ սկսեց մի առ մի թուել այն բոլորը, ինչ որ գիտէր եւ ինչ բանի մէջ ընդունակութիւն ունէր, որոնցով կարող էր աշխատել եւ ապրել հօր հետ աւելի բաւականութեան մէջ, քան թէ են այժմ: Զերմ արտասուք թափելով խրճողում էր չը յուսահատուել եւ մոռանալ իւր

վիշտը, հաւատացնելով որ աշխատել՝ կարելի կիթար ածել եւ երգել հօր համար, իւր կատարեալ եւ ամենամեծ ուրախութիւնը կը լինի կեանքի մէջ:

Ամենամեծ չարագործն անգամ չէր կարող անտարբեր կերպով նայել այս գեղեցիկ աղջկայ վերայ, երբ լսէր թէ նա ինչպէս է մխիթարում հօրը իւր քնքոյշ ձայնով եւ քաղցր խօսքերով: որոնց մէջ երեւում էին նորա անսահման սէրը եւ որդեական անձնուիրութիւնը:

Եւ յիրաւի, Մէնարը անզգայ մնալ չը կարողացաւ: Խիզճը ամենայն սաստկութեամբ տանջում էր նորան. նորա հոգումէջ բարձրացած էր դժոխային չարչարանքների մի ամբողջ կարգ: Անժելան երեւում էր նորան ինչպէս Աստուածանից ուղարկած մի դատապարտող հրեշտակ, որի առջ՝ մութ մառախուղի նման՝ անհետանում էր նորա անմիտ կուրութիւնը, եւ նա զարհուրելի մերկութեան մէջ տեսնում էր, յիրաւի, իւր միայնակ եւ անմխիթար դրութիւնը այս աշխարհում:

Եւ այժմ, երբ նորա հոգին շրջապատող մառախուղը յանկարծ փայլեց պայծառ լուսաւոր ճառագայթներով, որ ցոյց

էին տալիս մինչեւ այն ժամանակ նորան անճանօթ երկնային երանութեան եւ բաղդ գոյութիւնը, զգացած հոգեկան տանջանքը կրկնապատիկ աւելի զարհուրելի եւ տանջողական էր երեւում:

Մէնարը երբէք չէր սիրել: Տեսնելով Անժելային՝ նա զգաց իրան շրջապատած ամենաշերտ սիրով, որ երջանկութեան փոխանակ միայն վիշտ էր ուղարկում մանաւանդ, երբ մտածում էր իւր անյուսալի վիճակի վերայ: Եւ յիրաւի, մի՞թէ մարդ կարող է յուսալ այն բազդին, որ սկսում է ճանօթանալ օրեկի առարկաների հետ այնպիսի հանգամանքներով, ինչ հանգամանքներով անում էր Մէնարը:

Մէնարը մի բան կամենում էր ասել, բայց նորա խօսքերը անլսելի էին մնում: կարծես թէ զրկուած էր լեզուից: Վերջապէս դժուարութեամբ՝ վերջին ոյժը ժողովելով ասաց դողող ջուն ձայնով.

— Սինեօր Վէրտուա, ես ձեզանից ոչինչ չեմ տարել. ահա իմ արկղը. այն ձեզ է պատկանում. եւ բացի դորանից... Ո՛չ, ո՛չ, ես դեռ ձեզ պարտական եմ: վերցրէ՛ք, վերցրէ՛ք այն»:

«Որդեակ», կամենում էր խօսել Վէր-

տուան, բայց Անժելան արագութեամբ վեր թռչելով մօտեցաւ Մէնարին եւ հպարտութեամբ նայելով նորա վերայ ասաց կցկտուք ձայնով. «Ասպէտ» իմացէ՛ք, որ կայ մի գանձ, որ ոսկուց եւ արծաթից աւելի թանգ է. այս այն, ձեր զգացմունքից բոլորովին հեռու գանձն է, որ ստիպում է մեզ արհամարանքով հրաժարուիլ ձեր տուած պարգեւից, եւ միեւնոյն ժամանակ պահպանել մեր հոգեկան բաւականութիւնը եւ հանգստութիւնը: Ուրեմն պահեցէ՛ք ձեզ համար ձեր փողերը, որոնց վերայ ծանրանում են ամէն տեղ ձեզ հետեւող անէծքները, որոնց պատճառը դուք էք անազնիւ եւ անսիրտ խաղամոլ»:

— Այո՛, աղաղակեց Մէնարը սաստիկ յուզուած եւ վայրենաբար նայելով իւր շուրջը, դուք ճշմարիտ էք. թող ես անիծուած լինիմ եւ դատապարտուած յաւիտենական տանջանքների, եթէ դարձեալ՝ գոնէ մի անգամ կեանքիս մէջ՝ մօտենամ խաղաթղթերին: Բայց եթէ դուք, Անժելա, կը հեռացնէք ինձ ձեզանից եւ այս երգումից յետոյ, այն ժամանակ իմ մահուան միակ պատճառը դուք կը լինէք: Ա՛հ, դուք ինձ դեռ չէք ճանաչում, ուստի կարող էք անխելք էլ անուանել, բայց ի՞նչ

կատէք, եթէ տեսնէք ինձ վիրաւորուած ընկած ձեր սուրբերի առաջ: Այժմ՝ ինդիրը կեանքի եւ մահուան վերայ է: Մնաք բարեալ:

Այս ատելով Մէնարը յուսահատուած դուրս վազեց սենեակից: Վերտուան իսկոյն հասկացաւ թէ բանը ինչու մն է, ուստի կամեցաւ բացատրել Անժելային այն հանգամանքները, որոնք կարող էին առաջ գալ Մէնարի տուած նուէրի չընդունելուց: Անժելան իւր հօր այս խօսքերից վախեցաւ եւ ուղղակի յայտնեց, որ իւր կարծիքով Մէնարը ոչ մի բանի արժանի չէ, եթէ ոչ արհամարանքի: Այժայ՝ նորից անստիպանութիւնը ինքնիշխան կանայթարելով մարդուս հոգին եւ մարմինը, շատ անգամ նոցա սեպհական կամքի հակառակ գործը այնպէս է կարգադրուած, որ անսպասելին եւ անգուշակելին իրականութիւն է ստանում:

Մէնարին այնպէս էր թւում իբր թէ յանկարծ զարթնել է զարհուրելի հրազներից, որի մէջ տեսնում էր իրան ընկած մի սարսափելի անդունդի փիին, որտեղից զգուշութեամբ ձգում էր ձեռքը դէպի մի գեղեցիկ լուսաւոր առարկայ, որ երեւում էր հեռուում, ոչ թէ իրան փրկելու համար, այլ

ընդհակառակն, իմացներու նորան իւր կործանումը:

Շուտով, մեծ զարմանք պատճառելով ամբողջ Փարիզին: Մէնարի բանկը ոչնչացաւ: Ինքը ոչ մի տեղ այլ եւս չ'երևցաւ. այնպէս որ, նորա այդ կերպով յանկարծակի անյայտանալու մասին, ժողովրդի մէջ սկսեցին անհաւատայի լուրեր պրտորտիլ: Մէնարը, որ իւր անբաղդ սիրահարութեան պատճառով կատարեալ յուսահատութեան էր հասել, ամէնքից փախչում էր. նա միայն մտածում էր Անժելայի վերայ. եւ ահա յանկարծ, երբ մի անգամ միայնակ զբօսնում էր Մալմէզոնի այգիում, դէմ յանդիման պատահեցաւ ծեր Վէրտուային իւր աղջկայ հետ:

Անժելան, որ այլապէս չէր կարող երեւակայել Մէնարին, բայց միայն անզուսպ բարկութեան եւ սաստիկ արհամարանքի ենթարկուած, այս անգամ զարմացած էր տեսներով նորան այնպէս շփոթուած եւ գունաթափուած, որ ճնշուած լինելով ներքին խռովութիւնից չէր համարձակվում նայել իւր վերայ: Անժելան գիտէր, որ Մէնարը բոլորովին թողել է խաղը սկսած այն ապաբաղդ գիշերուանից, երբ իրանց տանն էր. եւ այժմ այն միտքը, թէ այդ բոլորը

ինքն է արել, ակամայ փայլեց նորա ուղեղի մէջ: Նա պարզ տեսնում էր, որ ազատել է նորան կործանումից... Բայց կայ մի թէ մի ուրիշ բան, որ կարողանայ աւելի շողաքորթել կնոջ ինքնասիրութիւնը:

Ամենեւին զարմանալի չէր, այն որ, երբ Մէնարը եւ Վէրտուան փոխադարձաբար առաջին բարեւր տուին միմեանց, Անժելան այս նոր զգացողութեան տպաւորութեան տակ քաղցրութեամբ հարցրեց. — «Ի՞նչ է պատահել ձեզ, Մէնար ասպետ. չ'իցէ՞ դուք հիւանդ էք. լաւ կանէք, եթէ բժշկից խորհուրդ հարցնէք»:

Կարելի է երեւակայել, թէ ինչպիսի բացը յուսոյ ճառագայթներով այս խօսքերը թափանցեցին Մէնարի սիրտը: Նա մի վայրկեանի մէջ վերածնուեցաւ եւ բարձրացնելով գլուխը զգաց, որ իւր լեզուն նորից սեպհականել է խօսելու եւ գրաւելու ընդունակութիւնը, որով առաջ ձեռք էր բերում ամէնքի սէրը եւ համակրութիւնը: Ի միջի այլոց Վէրտուան հարցրեց, թէ ե՞րբ է կամենում նա ստանալ իւր տարած տունը:

— Այո՛ սինեօր Վէրտուա, այո՛, քաջալերուելով գոչեց Մէնարը, ժամանակ է արդէն դորանով զբաղուելու: Վաղը ես կը գամ

ձեզ մօտ եւ մենք կ'աշխատենք մի քանի
խօսքով վերջացնել բանը:

— Թող այդպէս լինի, ասպէտ, պատաս-
խանեց Վէրտուան ժպտալով: Թէ եւ ինձ
այնպէս է թւում, որ մենք այդ խօսակցու-
թիւնը մինչեւ այն տեղը կը հասցնենք, որի
մասին այս բոլորէս շատ կարելի է չենք էլ
մտածում:

Հեշտ է երեւակայել, թէ Մէնարը այդ-
հանդիպած բոլորէին ինչպէս կենդանացաւ
եւ թէ ինչպէս նորից վերադարձաւ նորա
ամենաքաղցր ուրախութիւնը, որ մինչ այն
աստիճան ճնշուած էր նորա ստոր ցանկու-
թեանց տակ: Այնուհետեւ նա սկսեց յա-
ճախ այցելել ծեր Վէրտուայի առունը եւ ա-
մէն օր աւելի եւ աւելի նորա հետ կապվում էր
իւր փրկիչը— Անժելան. այնպէս որ սա վեր-
ջը զգաց որ սիրում է նորան, եւ ՚ի սրտէ
ցանկանալով համաձայնեցաւ նորա առա-
ջարկութեան համեմատ տալ նորան իւր ձեռ-
քը: Ծեր Վէրտուան այս բանով շատ ուրախ
էր, որովհետեւ այս ամուսնութեան մէջ տես-
նում էր ամենայարմար միջոցը, որով բոլորո-
վին վերջ կը տրուի իւր Մէնարի հետ ունե-
ցած գործին:

Մի անգամ Անժելան, երբ սա արդէն

Մէնարի երջանիկ նշանածն էր, նստած էր
պատուհանի առաջ՝ լցուած իւր երջանկու-
թեան գեղեցիկ մտածմունքներով, յանկարծ
փողոցից լսելի եղաւ մի ուրախ զինուորա-
կան երգ եւ փոքր ինչ յետոյ երեւեցաւ զօ-
րաց գունդը, որ գնում էր Խալանեա: Ան-
ժելան նայում էր այն քաջերին, որոնք գը-
նում էին դէպի մահը, եւ ահա յանկարծ մի
երիտասարդ սպայ կարգից շեղուելով քշեց
իւր ձին ուղիղ դէպի նորա պատուհանը:
Անժելան հազիւ թէ նորան տեսաւ՝ բարձրա-
ձայն ձիչ արձակեց եւ անզգայ ընկաւ բազ-
կաթուռի վերայ:

Զիւաւորը, որ նորա վերայ այնպէս մեծ
տպաւորութիւն արաւ, երիտասարդ Ռիւվեր-
նէն էր՝ նորա հօր հարեւանի որդին՝ իւր
մանկութեան ընկերը, որի հետ անց էր
կացրել իւր կեանքի ամենաերջանիկ տարի-
ները եւ որին մոռացել էր միայն այն վերջին
ժամանակները— Մէնարի հետ ծանօթանա-
լուց յետոյ:

Երիտասարդ մարդու յանդիմանու-
թեամբ լի հայեացքի մէջ, որ արտայայտում
էր նորա ներքին տանջանքը, Անժելան առա-
ջին անգամից պարզ կարգաց ոչ միայն այն,
թէ նա մինչեւ ո՞ր աստիճան սիրում էր ի-

րան, այլ թէ որպիսի անբացատրելի սիրով
փոխադարձաբար ինքն էր սիրում նորան։
Մի ակնթարթի մէջ նա հասկացաւ, որ իւր
ունեցած կապակցութիւնը Մէնարի հետ
միայն վայրկենական յափշտակութիւն էր։
Դիւվէրնէի անցեալ հառաչանքները՝ երբ
նոքա երկուսը միայնակ էին մնում, լուռ
հայեացքը՝ որոնց վերայ մեծ ուշադրութիւն
չէր դարձնում—այժմ՝ յանկարծ նորա օջ-
քերում նշանակութիւն ստացան, եւ առա-
ջին անգամ հասկացաւ, թէ որպիսի զգաց-
մունք պեկոծեց իւր կուրծքը, երբ տեսաւ
Դիւվէրնէին, կամ լաւ է ասել, լսեց նորա
ձայնը։

—Ուշէ...նա կորած է ինձ համար, ա-
սաց Անժելան եւ կատարեալ հաստատա-
կամութեամբ ստիպեց իրան ճնշել անպայ-
ման իւր սրտի մէջ յառաջացած այս զգաց-
մունքը։

Մէնարի սուր տեսողութիւնից չէր կա-
րող ծածկուել այն, որ իւր Անժելան մի
պատճառից շփոթուած է։ Բայց նա այն-
քան ազնիւ եղաւ, որ չը հետաքրքրուեց
գաղտնիքը իմանալու որ, ինչպէս երեւում
էր, Անժելան կամենում էր նորանից ծածկել։
Նա միայն խնդրեց շտապեցնել պսակը, որ

կարգադրած էր ամենանուրբ ճաշակով եւ
Անժելայի ցանկութեան համեմատ. եւ այս
միայն վերականգնեց նորա սէրը եւ համա-
կրութիւնը դէպի իւր ամուսինը։

Առհասարակ Մէնարը իւր ճշմարիտ
սիրոյ վերաբերութեամբ իրան այնպէս զգոյշ
էր պահում եւ մինչ այն աստիճան աշխա-
տում էր ամէն բանի մէջ յամարիլ նորան,
որ Անժելայի մէջ յանկարծակի զարթնած
յիշողութիւնը Դիւվէրնէի մասին ինքն ի-
րան մոռացութեան տրուեցաւ։ Բայց նո-
րա երջանիկ կեանքը յանկարծ մռայլեցաւ։
Մեր Վէրտուան անակնկալ կերպով հիւան-
դացաւ եւ մի քանի օրից յետոյ վախճա-
նուեցաւ։

Այն գիշերուանից սկսած՝ երբ իւր ու-
նեցած չունեցածը տանուլ տուեց Մէնարին,
նա իւր ձեռքը այլ եւս խաղաթուղթ չէր
վերցրել, բայց կեանքի վերջին օրերում կոր-
ծանիչ սէրը կարծես թէ նորից բորբոքուեցաւ
նորա հոգու մէջ։ Երբ որ հրաւիրած քահա-
նան եկաւ նորան խոստովանեցնելու եւ
պատմում էր երկնքի մասին, Վէրտուան օջ-
քերը խուփ պառկած հանդարտութեամբ
մրմնջում էր.—perd—gagne—միեւնոյն ժա-
մանակ թուլացած ձեռքերով ցնցողական շար-

ժուժներ էր անում: կարծես թէ խառնում
 եւ բաժանում էր թղթերը: Իզուր Մէնարը
 եւ Անժելան նստած նորա մօտ ամենայն
 կերպով աշխատում էին զարթեցնել նորա
 ուշադրութիւնը. նա ոչինչ չէր լսում: ոչ
 ոքի չէր ճանաչում եւ մինչեւ անգամ մե-
 նաւ—gagne —խօսքը շրթունքներին:

Ի հարկէ, այդպիսի մահը դեռ երկար
 ժամանակ չէր կարող չը թողնել Անժելայի
 հոգու մէջ իւր սոսկալի եւ ազգու տը-
 պաւորութիւնը: Այն զարհուրելի գիշե-
 րուայ պատկերը, երբ առաջին անգամ տե-
 սաւ իւր ամուսնուն անսիրտ խաղամուկի
 կերպարանքով, նորից կենդանացաւ նորա
 մտքի մէջ, եւ այն սարսափելի միտքը, թէ
 կարող է այնպէս պատահել, որ Մէնարը
 յանկարծ ձգելով իրանց բարեգործի կեղծ
 դիմակը, դարձեալ առաջուայ դելը դառ-
 նայ եւ սկսի շարունակել իւր նախկին ա-
 ւերիչ կեանքը, ստիպեց նորան գիշեր եւ ցե-
 րեկ հետեւել Մէնարին:

Դժբաղդաբար Անժելայի զարհուրելի
 մտածմունքները արգարացան:

Որքան էլ Մէնարը վրդովուած լինէր
 Վէրտուայի մահուամբ եւ հրաժարուած ա-
 ռաջուայ մեղսալից կեանքից, մինչեւ անգամ

կրօնի մխիթարութիւնից, այնուամենայնիւ
 այս մահը—նա ինքն էլ չ'իմացաւ թէ ինչ-
 պէս—զարթեցրեց իւր մէջ կրկին խաղալու
 միտքը՝ այն էլ աւելի խիստ առաջուանից: Ամէն
 գիշեր նա տեսնում էր երազի մէջ, թէ ին-
 քը դարձեալ նստած է խաղասեղանի առաջ
 եւ տանում է ոսկու նորանոր կոյտեր:

Ինչպէս որ Անժելայի սրտի մէջ աւելի եւ
 աւելի նորոգւում էր իւր առաջին ծանօթու-
 թեան պատկերը Մէնարի հետ, որից յետոյ
 առաջին փոխադարձ փայփայանքների մէջ
 կորաւ նոցա առ միմեանս ունեցած անկեղծ
 սէրը, բոլորովին դորա նման էլ Մէնարը
 կասկածոտ եւ անհաւատարիմ դարձաւ դէ-
 պի իւր կինը՝ նորա մէջ եղած փոփոխու-
 թիւնը համարելով վրդովուած Անժելայի
 այն գաղտնիքը, որ իւր համար անբացա-
 տրելի մնաց: Կասկածանքը շուտով փոխուե-
 ցաւ անբաւականութեան, որ ըստ իւր կար-
 գին զարթեցրեց մի ամբողջ շարք ընտանե-
 կան երկպառակութեանց, որոնք սաստիկ
 վիրաւորում էին Անժելային: Այս յաճախ
 կրկնուող անհամաձայնութեաց ժամանակ
 նորա հոգու մէջ նորից սկսեց պատկերանալ
 անբաղդ Դիւվէրնէի պատկերը եւ դորա հետ
 ի միասին իւր յաւիտեան աւերուած սիրոյ

անմխիթար զգացմունքը՝ որ առաջին անգամ լուսաւորեց իւր երիտասարդ՝ դեռ նոր բացուող սիրտը։ Այն սահմանը՝ որ բաժանում էր երկու ամուսիններին, աւելի եւ աւելի մեծանում էր՝ այնպէս որ, վերջապէս Մէնարը չը կարողանալով համբերել, բոլորովին թողեց խաղաղ ընտանեկան կեանքը եւ առաջուայ նման անձնատուր եղաւ աշխարհային բաւականութեանց։

Մէնարի չար աստղը նորից փայլեց։ Այն՝ որին ընդդիմանում էր ներքին զգացմունքը, աւարտում էր մի վատ մարդու ազդեցութիւն, որ առաջ Մէնարի բանկի մէջ պաշտօն ունէր։ Նորա զրպարտութիւնները եւ ծաղրածութիւնները մինչ այն տեղը հասցրին, որ Մէնարը վերջապէս սկսեց զարմանալ թէ ինչպէս էր ինքն իրան դատապարտել այնպիսի խուլ երեխայական կեանքի եւ չէր կարողանում հասկանալ թէ ինչպէս կարելի է կնոջ համար թողնել աշխարհս իւր բաւականութիւններով, որոնց լիովին իրան նուիրած էր համարում։

Բանը վերջացաւ նորանով, որ Մէնարի հարուստ բանկը շուտով բացուեցաւ—այն եւս աւելի փայլուն քան թէ առաջ։ Բազդը ընկերակցում էր նորան ինչպէս միշտ։ Քուզթ

խաղացողները առաջուայ նման խմբուեցան ՚ի միասին եւ փողը գետի պէս թափվում էր նորա դրամարկղը։ Բայց դորա փոխանակ, Անտելայի երջանկութիւնը անյայտանում էր երազի նման։ Մէնարը դէպի նա շատ անտարբեր էր, որ աւելի արհամարանքի նմանութիւն ունէր. յաճախ կինը շաքաթներով եւ ամիսներով չէր տեսնում իւր ամուսնուն։ Մի ծեր սպասաւոր ինչպէս եւ իցէ կառաւարում էր տունը, իսկ միւս ծառաները Մէնարի կամայականութեան պատճառով արտաքսուած էին, այնպէս որ անտելան յաճախ իրան օտար էր համարում իւր սեպհական տան մէջ։ Շատ անգամ անքուն գիշերները նա լսում էր ինչպէս Մէնարի կառքը կանգնեց դրան առաջ, ինչպէս նորա միջից դուրս բերեցին ծանր արկղները, ինչպէս Մէնարը կցկտուր ձայնով հրամաններ էր տալիս, ինչպէս յետոյ ծանր եւ ճռնջալով կողպվում էին առանձնասենեակի դռները, Դառն արտասուքները հեղեղի պէս թափվում էին խեղճ կնոջ աչքերից եւ սիրտը հարիւր անգամ կրկնում էր Դիվլէրնէի անունը, միեւնոյն ժամանակ խնդրելով Աստուածանից վերջ տալ իւր զժբաղդ, խորտակուած կեանքին։

Մի անգամ լաւ ընտանիքից մի երիտասարդ Մէնարի սեղանի առաջ տանուլ տալով իւր բոլոր ունեցածը, հէնց այնտեղ՝ ամէնքի առաջ անձնասպանութիւն գործեց, այնպէս որ նորա արիւնը եւ ուղեղը մեծ սարսափ ձգեցին փախչող խաղացողներին վերայ: Միայն Մէնարն էր կանգնած անվրդով եւ մինչեւ անգամ սառնութեամբ հարցրեց փախչելու շտապողներին. — «չը լինի թէ այս յիմարի վարմունքի պատճառը եղել է այն, որ այլեւս չը կարողանալով շարունակել, կամեցել է ժամանակից առաջ վերջացնել խաղը»:

Սակայն այս դէպքը մեծ աղմուկ հանեց: Մինչեւ անգամ ամենանշանաւոր խաղացողները գրգռուած էին Մէնարի անսիրտ վարմունքի դէմ: Ամէնքը վեր կացան նորա դէմ: Ոստիկանութիւնը կողպեց նորա բանկը: Բացի գորանից նորան մեղադրում էին եւ մի խաբեբայութեան մէջ, որին, ՚ի միջի այլոց, դատաւորի կարծիքով, օգնել է իւր անսովոր բաղբը: Մէնարը չը կարողացաւ արդարանալ եւ մեծ տուգանքի ենթարկուելով զրկուեցաւ իւր գոյքի մի նշանաւոր մասից: Այժմ նա իրան տեսնում էր ստորացած եւ ամէնքից անպատուած: Այն ժամանակ նա

կրկին դարձաւ դէպի իւր արհամարուած կինը, որ իւր կողմից մեծ ուրախութեամբ ընդունեց դժբաղդ եւ զղջացած մարդուն, յիշելով հօր օրինակը, որ նոյնպէս ծերութեան ժամանակ թողեց թուղթ խաղացողի յանդուգն կեանքը: Անժելան չը մերժեց նորան, յուսալով որ այս անգամ զղջումը արդարացի կը լինի, որովհետեւ Մէնարը արդէն մօտեցել էր իւր հասած տարիքին:

Մէնարը թողեց Փարիզը եւ իւր կնոջ հետ տեղափոխուեցաւ ձենուիա — Անժելայի ծննդավայրը, ուր մի քանի ժամանակ շատ խաղաղ եւ համեստ կերպով ապրեց: Այլ եւս անկարող էր վերականգնել առաջուայ բազրը յարաբերութիւնները դէպի իւր կինը, որ խորտակուած էին իւր անձը կաշկանդող դեւի ձեռքերով: Անմիաբանութիւնը եւ անհամաձայնութիւնը երկու ամուսինների մէջ նորից սկսուեցան, որոնք շուտով ստիպեցին Մէնարին դարձեալ տանից դուրս իւր համար զբօսանք եւ բաւականութիւն որոնել: Նորա անուանարկ համբաւը Փարիզից հասաւ ձենուիա, այնպէս որ այնտեղ բանկ բացանելը նորա համար անկարելի էր, թէ եւ այդ բանը նա շատ էր ցանկանում:

Այդ ժամանակ ձենուլայի ամենահարուստ խաղատուներ պատկանում էր մի ֆրանսիացի գնդապետի, որ վերք ստանալու պատճառով ստիպուած էր թողնել իւր պաշտօնը: Գաղտնի չարութեամբ եւ նախանձով գրգռուած Մէնարը խառնուեցաւ միւս խաղացողների հետ, յուսալով որ իւր սովորական բաղդը կ'օգնի իրան կողոպտելու եւ ոչնչացնելու հակառակորդներին: Գնդապետը իւր սովորութեան հակառակ ժըպտալով բարեւեց Մէնարին եւ ասաց. «Այսօր խաղը մի բանի նման կը լինի, որովհետեւ Մէնարն էլ իւր հռչակուած բաղդով կը խաղայ մեզ հետ, եւ հետեւապէս մրցումն էլ շատ հետաքրքիր կը լինի»:

Սկզբում՝ առաջուայ նման լաւ թղթերը ընկան Մէնարի ձեռքը, բայց յետոյ, երբ բոլորովին վստահ իւր բաղդի վերայ բացականչեց *va banque*, նորա թղթերը ոչնչացան եւ նա մի անգամից կորցրեց մի նշանաւոր գումար:

Գնդապետը, որ մինչեւ այն ժամանակ բոլորովին անտարբեր էր դէպի յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը, այս անգամ մի առանձին ուրախութեամբ ժողովեց զարմացած Մէնարի փողերը, որի բաղդը կարծես թէ հէնց

այն րոպէին բոլորովին փոխուեցաւ: Նա սիրսեց խաղալ ամէն գիշեր եւ շարունակ տանուլ տալով, վերջապէս կորցրեց իւր բոլոր ունեցածը, բացի մի փոքրիկ գումարից—երկու հազար լուիգոր, որ պահուած էր նորա թղթերի մէջ:

Սմբողջ օրը նա վազվզում էր, որ այն թղթերը մանրելու համար մի տեղ գտնի եւ միայն ուշ երեկոյեան վերադարձաւ տուն: Այն գիշեր կամենում էր խաղալ այս վերջին լուիգորներով, բայց Անժեւան հասկանալով նորա միտքը, արտասուելից աչքերով ընկաւ նորա ոտքերը երգուեցնելով Աստուծոյ եւ բոլոր սրբերի անունով—թողնել այդ սպանիչ դիտաւորութիւնը, որ սպառնում էր նոցա վերջնականապէս գլորել աղքատութեան եւ թշուառութեան անդունդը:

Մէնարը դողալով բարձրացրեց նորան, վշտացած սեղմեց իւր կրծքին եւ ասաց դառնութեամբ. «Անժեւա՛յ իմ սիրելի Անժեւա՛յ, ինչ որ էլ պատահելու լինի, ես պէտք է այս քայլն էլ անեմ՝ այսօր, իսկ վաղը քո բոլոր հոգսերը կը վերջանան, որովհետեւ տալիս եմ հանդիսաւոր երգում, որ այս վերջին անգամն եմ գնում խաղալու: Հանգիստ եղիր եւ պառկիր քնելու, Աստուծով

երազիգ մէջ կը տեսնես լաւ օրեր եւ երջանիկ կեանք՝ որ, հաւատացնում եմ՝ դարձեալ շուտով կը վերագառնան»:

Այս ասելով նա համբուրեց կնոջը եւ արագութեամբ հեռացաւ:

Գալով խաղասենեակը, մի երկու խաղի մէջ տանուլ տուեց բոլորը եւ սարսափած լուռ կանգնեց գնդապետի առաջ՝ ուղղելով տէքերը կանաչ սեղանին:

— Ի՞նչ է, ասպետ, դուք այլևս չէք խաղում, հարցրեց գնդապետը խառնելով թղթերը նոր խաղի համար:

— Ես տանուլ տուի բոլորը, պատասխանեց Մէնարը հանդարտութեամբ:

— Մի՞թէ դուք այլ եւս ոչինչ չ'ունիք, շարունակեց գնդապետը:

— Ես աղքատ եմ, աղաղակեց Մէնարը կատաղութիւնից դողալով եւ շարունակ նայելով սեղանին. նա չէր նկատել թէ ինչպէս բաղդը ակնյայտ կերպով խոնարհուել էր միւս խաղացողների կողմը:

Գնդապետը անշփոթ շարունակեց խաղը:

— Ի՞նչ կայ, դուք դեռ ունիք մի գեղեցիկ կին, ասաց նա խառնելով թղթերը եւ ամենեւին չը նայելով Մէնարի վերայ:

Իորանով ի՞նչ էք կամենում ասել, բար-

կութեամբ հարցրեց Մէնարը: Բայց գնդապետը չը պատասխանեց նորա հարցին եւ վերցնելով թղթերը կտրեց, եւ յետոյ նայելով Մէնարին ասաց:

— Տասն հազար ոսկի—կամ Անժելան:

— Ի՞նչ խելագարուել էք, ի՞նչ է, աղաղակեց Մէնարը ուշքի գալով եւ տեսնելով թէ ինչպէս գնդապետը անդադար տանում է:

— Քսան հազար ոսկի Անժելայի փոխանակ, հանդարտութեամբ աւելացրեց գնդապետը դադարեցնելով խառնել թղթերը:

Մէնարը լռեց: Գնդապետը նորից սկսեց խաղը, եւ տանուլ տուեց համարեա իւր բոլոր թղթերը:

— Յաջողում է, մրմնջաց Մէնարը խաղի սկզբին եւ վայր ձգեց թուղթը:

Նորա թղթերը ոչնչացան:

Ատամները կրճտացնելով՝ նա վեր կացաւ իւր տեղից եւ մեռելի նման գունաթափուած մօտեցաւ պատուհանին:

Այդ միջոցին խաղը աւարտուեցաւ:— Է, ի՞նչ կասէք ձեր պարտքի մասին, ասաց գնդապետը մի արհամարական եւ թունալից ժպիտով:

Ահ, բացականչեց Մէնարը բոլորովին անգիտակցաբար, դուք ինձ աւերեցիք, այդ պարզ

է, բայց երեւակայել, որ տարաք իմ կինը՝ այդ կատարեալ խելագարութիւն կը լինի։ Մենք կողիւրեմակ վայրենիներ չենք, եւ ոչ իմ կինը ստրկուհի, որ անպիտան մարդը կարողանար նորան ինչպէս առարկայ տանուլ ապ։ Դուք վստահացաք դնել քսան հազար ոսկի, եւ այժմ ես տանուլ տալով կինս պէտք է յայտնեմ իրան, որ թողնի ինձ եւ հետեւի ձեզ... Եթէ միայն նա այդ բանին համաձայն կը լինի։ Գնանք մեր տուն եւ տեսնենք թէ նա ինչպէս կը կարողանայ հրաժարուիլ ձեր սիրուհին լինելու առաջարկութիւնից։

— Զգուշացէք, ասպետ, արհամարանօք ծիծաղելով պատասխանեց գնդապետը։ Նայեցէք, որ ձեր կինը չը մերժի հէնց ձեզ, ինչպէս անպիտան մարդու, որ գլորել է նորան աղքատութեան եւ դժբաղտութեան մէջ եւ ուրախութեամբ ու ցնծութեամբ չընկնի իմ գիրկը։ Աստօ՛հ եղէք, որ նորան կը տեսնէք ո՛չ որպէս իմ սիրուհի, այլ ինչպէս կին, միաւորուած ինձ հետ եկեղեցու սուրբ կերպերով։ Դուք ինձ անմիտ էք անուանում, բայց իմացէք, որ եթէ ես խաղացի գրաւ դնելով ձեր կինը, այդ միայն այն պատճառով, որ իրաւունք ունենամ լիճելու ձեզ

հետ. նա առանց այդ էլ ինձ էր պատկանում։ Իմացէք, որ նա բոլոր սրտով ինձ էր սիրում եւ որ ես այն Դիւլէրնէն եմ՝ Վերտուայի հարեւանի որդին, որի հետ միասին Անժելան մեծացել է եւ որին սիրում էր դեռ շատ վաղ, նախ քան ձեզ յաջողեցաւ կախարդել նորան ձեր սատանայական հրատուրիւններով։ Դեռ այն ժամանակ, երբ ես պատերազմ էի գնում, Անժելան արդէն զգաց, թէ ի՞նչ էի ես նորա համար, բայց արդէն ուշ էր։ Ձեր չար դելը ասաց ինձ, թէ ձեզ կարելի է ոչնչացնել միայն խաղով, եւ ահա թէ ինչու համար ես էլ խաղացող դարձայ, հետեւեցի ձեզ ձենովայում եւ վերջապէս հասայ նպատակիս։ Գնանք որեմն ձեր կնոջ մօտ։

Մէնարը բոլորովին ապշած կանգնած էր Դիւլէրնէի առաջ, զգալով իւր սրտում մի ամբողջ դժօխքի գոյութիւն։ Զարհուրելի, նորա համար կասկածելի գաղտնիքը վարագուրուած էր մինչեւ այն ժամանակ, եւ այժմ միայն բացուելով—տեսաւ թէ ինչ կրակի մէջ է ձգել իւր Անժելային։

— Անժելան կարող է գնալ, եթէ կամենում է, ասաց նա խուլ ձայնով եւ դուրս

եկաւ: Գնդապետը ուրախութեամբ հետեւեց նորան:

Գալով այն տունը, ուր բնակւում էր Մէնարը, Դիւլէրնէն բռնեց Անժելայի սենեակի բռնակը: — «Նա քնած է», շտապով կանգնեցրեց նորան Մէնարը, միթէ դուք կամենում էք խանգարել նորա խաղաղ քունը»:

— Հըմ... պատասխանեց Դիւլէրնէն, չեմ կարծում: որ նա խաղաղ քնած լինի գոնէ մի ժամ այն ժամանակից, երբ դուք նորան ողորմելի աղքատ դարձրիք:

Այս ասելով նա կամենում էր ներս մտնել սենեակը, բայց Մէնարը չոքելով նորա առաջ յուսահատութեամբ աղաղակեց. «Քրթացէք... դուք աղքատացրիք, գոնէ թողէք ինձ իմ կինը»:

— Հէնց այդպէս էլ ընկած էր ձեր առաջ ձեր Վէրտուան, բայց ոչ մի կերպով չը կարողացաւ կակղեցնել ձեր քարէ սիրտը, այդ պատճառով էլ Երկնքի արգար լրէժխնդրութիւնը պէտք է թափուի ձեր վերայ»:

Այս ասելով Դիւլէրնէն ներս մտաւ Անժելայի սենեակը:

Մէնարը արագութեամբ առաջ անցաւ, մտնեցաւ այն անկողնուն որտեղ քնած էր նորա

կինը, բաց արեց վարագոյրը ձայնելով. «Անժելա, Անժելա». յետոյ խոնարհուեցաւ նորա առաջ, բռնեց նորա ձեռքերը եւ յանկարծ՝ յուսահատութեամբ նոցա սեղմելով իւր գլխին՝ ահեղ ձայնով գոչեց. «Ահա վերցրէք դուք տարաք իմ կնոջ դիակը»:

Գնդապետը զարհուրած ընկաւ անկողնու վերայ: Մէնարը ճշմարիտ էր. Անժելան անշնչացած ընկած էր:

Դիւլէրնէն բռունցքներով խփելով իւր գլխին եւ վայրենի ձայներ արձակելով դուրս վազեց սենեակից...:

Թէ յետոյ ինչ պատահեցաւ նորան— այդ յայտնի չէ:

Անծանօթը վերջացնելով իւր պատմութիւնը վեր կացաւ նստարանից ու արագութեամբ հեռացաւ, նախ քան իւր շարժուած Զիգֆրիդը կը կարողանար մի խօսք անգամ ասել նորան:

Մի քանի օրից յետոյ անծանօթին գրտան իւր սենեակում ջղային հարուածից հոգեւարքի մէջ: Մահը տեւեց մի քանի ժամ: օրի ժամանակամիջոցում նա մի խօսք անգամ չը կարողացաւ ասել: Մնացած թղթերից իմա-

ցան, որ Բողոսսօն անունը, որ նա կրում
էր—կեղծ էր, եւ որ այս մարդը ուրիշ ոչ
ոք չէր, բայց եթէ գժբազդ Մէնար ասպետը:
Զիգֆրիդը իւր ծանօթութիւնը Մէնա-
րի հետ երկնքից ուղարկուած մի նախազ-
գուշութիւն համարեց, որ նորան մոլորուած
ճանապարհից ուղիղ ճանապարհ գուրս բե-
րի՝ եւ ազնիւ խօսք տուեց ընդդիմադրել
բոլոր փորձութեանց նորից փորձելու իւր
բազդը խաղի մէջ:

Այս խօսքը նա պահեց անբակտելի կեր-
պով:

« Ազգային գրադարան

NL0257031

